

УДК 327.51

DOI: 10.46493/2663-2675.31(5).2021.52-60

Олександр Цветков*

Київський університет імені Бориса Грінченка

04053, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, Україна

Структуризація аналізу міжнародних конфліктів та загроз

Анотація. Розглядаються теоретичні та практичні підходи до аналізу таких гострих і чутливих проблем міжнародного життя, як конфлікти та загрози в міжнародних відносинах. Їх сучасна багатополарна модель, а також попередня біполарна, характеризуються надзвичайно широким діапазоном історично сформованих і нових гібридних конфліктів, що відбуваються в Європі та майже у всіх частинах світу, і які самі по собі створюють серйозні регіональні та глобальні загрози або є результатом таких загострень. У статті в модернізованому політико-науковому ґносеологічному ключі порушуються питання про необхідність виокремлення та відповідного аналізу існуючого різноманіття міжнародних викликів, загроз і конфліктів та здійснення їх типізації та структурування. Завдяки цьому пропонується досягти більшої конкретності в аналізі конфліктних ситуацій та у розумінні можливостей отримання певного геополітичного результату від їх врегулювання, зокрема у протистоянні між Україною та Росією. Тематично з використанням прикладів зі світової та вітчизняної дипломатичної практики показані аналітичні підходи до питання міжнародних загроз на основі теорії міжнародних відносин і відповідного дослідження в експертних та академічних колах з питань війни, миру та конфліктології. Методи застосування Копенгагенської школи теорії сек'юритизації, Нормандського індексу, Концепції онтологічної безпеки тощо визначаються як найбільш доцільні та перспективні серед інших. Також розглянуто моделі структурування конфліктів на основі ціннісних підходів у п'яти сферах і різних рівнях аналізу кризових та загрозливих ситуацій. Останнє пропонується розширити з трьох до чотирьох рівнів аналізу або цільового «розведення по 4-х полицях» конкретної ситуації зі змінним або комбінованим вибором рівня розгляду та вирішення. Поглиблене усвідомлення сучасних конфліктів і загроз має стимулювати міжнародний діалог та сприяти кращому розумінню міжнародної безпеки та пошуку шляхів вирішення наявних конфліктів

Ключові слова: міжнародні відносини, регіональні та глобальні загрози, методи сек'юритизації, нормандський індекс та онтологічна безпека, 4 рівні аналізу конфліктних ситуацій

Вступ

На міжнародній арені Україна, як суверенна держава, стикається з проблематикою регіональних конфліктів та їх врегулювання з перших днів її незалежності. Інша справа, що у 90-х це були конфліктні ситуації за межами її кордонів і участь України переважно стосувалася її перших самостійних кроків у спільних миротворчих операціях під егідою ООН, активної ролі по лінії МЗС у розробці регіональних нормативних правил і запровадженню практичної миротворчої діяльності ОБСЄ, а також у врегулюванні активної, «гарячої» фази Придністровського конфлікту поблизу свого державного кордону. Загалом цій проблематиці присвячено кілька експертних [1; 2] та оглядових [3–6] публікацій українських науковців, також є цікавим хронологічний аналіз перебігу подій А.Р. Аклаєва у тематичному збірнику університету ООН [8] та інших. Але не без так званих «білих плям». Практично малознаними для вітчизняної і зарубіжної історіографії залишаються фактичні події, пов'язані з організацією та впровадженням «Механізму

4-х» – Молдови, України, Росії та Румунії – щодо припинення воєнних дій і введення миротворчого контингенту від цих 4-х країн для розмежування протиборчих сторін. Як безпосередній учасник тих подій у складі представництва від України, автор статті стверджує, що саме на стадії введення миротворців, діяльність цього «механізму» була зірвана через силову спробу вирішення конфлікту та участь у ній, поблизу Бендер, збройних сил Молдови та розташованої там 14-ї армії Росії. Надалі конфлікт було переведено до стану «замороженого» і головним посередником між конфліктуючими сторонами постала місія ОБСЄ, а гарантами безпеки згодом виступили Україна і Росія. Цей період фактично і став першим досвідом міжнародної посередницької діяльності Української держави у сфері конфліктних ситуацій, визначенні підходів до них та спроб регулювання.

З очевидністю, після 2014 року, разом з окупацією Криму та збройною агресією Росії на сході України, ситуація для неї – з боку вирішення питання повернення

Стаття надійшла: 22.07.2021, Доопрацьовано: 25.08.2021, Схвалено до друку: 23.09.2021

Рекомендоване цитування:

Цветков О. Структуризація аналізу міжнародних конфліктів та загроз. *Зовнішні справи*. 2021. Т. 31, № 5. С. 52–60.

*Відповідальний автор

7 % окупованих територій, силового і політичного протистояння з такою міжнародною потугою як Росія, з її ядерним статусом – змінилася докорінно. І хоча водночас першочерговою залишається проблема відвернення «гарячої» фази конфлікту на Донбасі, проте базовим пріоритетом у протистоянні з Росією залишається повернення всієї окупованої території. Виклик – як для України, так і міжнародної спільноти – складається відтак не у «замороженні» конфлікту, а у неухильному дотриманні норм міжнародного права, можливо навіть у принциповому та показовому плані доведення переваги «сили права» над «правом сили». Тим більше, що такого підходу вимагає вся геополітична конфліктно-генна ситуація з регіональним виміром по так званій «географічній дузі нестабільності», спричиненою агресивними діями і політикою Росії – від Молдови, Придністров'я через Крим, Україну і до Абхазії, Грузії та навіть далі – до Сирії, на Близькому Сході.

Високий ступінь актуальності питань стримування відповідної агресивної політики Росії та відновлення територіальної цілісності й врегулювання конфліктів з причетними державами, набуваючи дедалі більшого міжнародного виміру, безумовно постає все більш серйозним викликом для міжнародної спільноти. Водночас, численні актори останньої – суверенні держави, міжнародні міжурядові та неурядові організації, транснаціональні корпорації та об'єднання тощо – створюють у новітній період й інші доволі різночинні регіональні і локальні конфліктні ситуації та колізії, дво- і багатосторонні протистояння інтересів, суперечки політичних, міжконфесійних і ціннісних чинників, конкурентних змагань, нерівномірності економічного розвитку і багато чого іншого з міжнародних сфер життя і комунікацій сьогодення.

За підрахунками Стокгольмського інституту дослідження проблем миру, найбільш знаного органу у цій царині, всього у світі на початок 2020-х лише в активній збройній формі відбувалося щонайменше 39 міжнародних конфліктів у зростаючій динаміці порівняно з попередніми роками [7, с. 2]. З них у європейському регіоні відповідальності ОБСЄ у «гарячій» формі нараховувалося два – між Вірменією та Азербайджаном за контроль над Нагірним Карабахом, який переріс у конфлікт високої інтенсивності та інтернаціоналізації, і вже зазначена збройна агресія проти України [7, с. 9]. Також у цей період мало місце військово-морське протистояння турецьких і грецьких кораблів у Східному Середземномор'ї в рамках багаторічного спору двох країн щодо морського суверенітету. Наразі, під тиском ЄС, обидві сторони утримуються від «гарячої» фази і перейшли до переговорів [8, с. 4–6].

У контрасті до названих «гарячих» і «заморожених» видів конфліктів в інших місцях Європи напруженість в основному зберігалася у неактивній формі – по всьому пострадянському простору, у Західних Балканах і на Кіпрі. Продовжувалася і опосередкована стійка загостреність відносин між Росією та більшістю країн Європи через кібератаки, гібридну війну в Україні, отруєння опозиційного лідера Олексія Навального тощо. До цього можна додати і фактор масових політичних протестів в

Білорусі після спірних президентських виборів 2020 р. або досягнення нестійкого балансу у відносинах Сербії з Косово за посередництва ЄС та США. Все це у цілому знову ж таки демонструє широку палітру характерних конфліктів як у Європі, так і у практично всіх частинах світу, які відповідно потребують групової структуризації за видовими чи стадійними відмінностями та спеціалізованого аналізу, в разі якщо ставиться за мету досягнення максимального зниження рівня гостроти конфліктів у міжнародних відносинах та вибору шляхів до їх врегулювання.

Також актуальним, політично та публічно значущим постає необхідність розуміння реальності досягнення того чи іншого геополітичного результату у врегулюванні конфліктів на той чи інший період часу і у відповідності до конкретного стану міжнародного становища, що власне і пропонує структуризація конфліктних ситуацій. Разом з безпосередньою міжнародною дипломатичною практикою така проблематика все частіше виникає і розглядається у теорії міжнародних відносин, експертних і академічних середовищах з питань війни і миру та конфліктології.

Глобальне мапування аналізу міжнародних загроз і конфліктів

Багатополюсну модель сучасного світу характеризують як новітні, так і порівняно давні історично сформовані виклики і загрози, що з'являються, вирішуються або продовжуються і заморожуються у міжнародних стосунках між багаточинними акторами. Звідси й виникають як у політичному, так і у гносеологічному сенсі питання: а як можна розрізняти і відповідно аналізувати існуюче різноманіття міжнародних викликів, загроз і конфліктів і чи можливе проведення їх типізації та структуризації?

До прикладу, 2021 року саміт НАТО в опублікованому комюніке визнав як головні загрози Альянсу агресивні дії Росії за межами своєї території, а також зростаючу потугу і експансивну міжнародну політику Китаю та зміни клімату, як множника впливу на безпеку країн-членів. Водночас, у комюніке саміту зазначаються і багатогранні інші загрози – системна конкуренція з боку авторитарних режимів і зростаючі виклики безпеці з усіх стратегічних напрямків [9, с. 1]. Серед останніх називають тероризм у всіх його формах і проявах, державні та недержавні суб'єкти з їх викликами міжнародному порядку та демократії, кримінальні форми нелегальної міграції та торгівлі людьми. А також і все частіше – кібер-, гібридні та інші асиметричні загрози, включно з кампаніями з дезінформації, поширенням зброї масового знищення та ерозією архітектури контролю над озброєннями, що в комплексі створюють новітні і серйозні виклики євроатлантичній безпеці.

З іншого боку Росія, як засвідчив двосторонній саміт 2021 лідерів РФ і США у Женеві, щонайбільше переймається своєю роллю у міжнародній політиці та місцем на міжнародній арені, а також своїм баченням загрози та забезпечення національної безпеки у зв'язку з розширенням НАТО і її просування на Схід. І з точністю до навпаки, держави Центрально-Східної Європи, і

Україна зокрема, найбільше потерпають від постійної загрози ескалації агресії Росії на захист так званого «руського миру», що підриває основи їх державного територіального суверенітету і формує на часі головні виклики для регіональної стабільності і незалежного розвитку [10, с. 1–2].

Схожі домінантні загрози від «сусідства» з Росією переживають країни Балтії, Грузія і Молдова. А, скажімо, країни Азії, Африки чи Близького Сходу стикаються зі своїм колом проблем, де превалюють виклики та наслідки колоніального періоду, міжетнічні та міжконфесійні суперечності, перипетії кольорових революцій тощо. Зрозуміло, що весь такий «букет» міжнаціональних і зовнішніх, часто політично керованих кризових процесів і конфліктів в аналітичному плані дуже складно групувати й аналізувати предметно.

У найбільш загальному вигляді розрізняють шість базових типів міжнародних конфліктів за відповідними сферами: етнічний, релігійний, ідеологічний, територіальний, міждержавний та економічний. Перші три з них формують конфлікти навколо ідей, інші три – конфлікти щодо інтересів [11, с. 113, 129]. Ці шість типів конфліктів не є взаємовиключними і зазвичай пересікаються у реальних взаємовідносинах. Наприклад, конфлікти у прикордонних зонах окремих держав Європи, Азії чи Америки часто носять як міжетнічний, так і релігійний, міжконфесійний характер, до яких можуть додаватися територіальні та економічно неузгоджені спірні питання тощо.

Більше з практики проімперського минулого, але і сьогодні набирають сили конфлікти, в ході яких уряди і особливо авторитарні лідери окремих держав намагаються встановити свій контроль над іншими країнами чи регіонами, всупереч існуючих міжнародно визнаних кордонів. У правовому плані існує принцип невтручання держав у внутрішні справи одна одної через норму суверенітету. Проте в реальній політиці держави часто мають доволі сильні інтереси в інших і намагаються впливати на них політично і ідеологічно через виборчий процес і опозиційні сили, економічно через фінансові і тарифні чинники або через пряме силове примушення чи підтримку сепаратистських рухів. Такі конфліктні ситуації знову ж таки залишаються характерними і для Європи, і Азії, і Америки.

Водночас територіальні суперечки є одними з найсерйозніших серед існуючих міжнародних конфліктів, оскільки держави надають великого значення принципу територіальної цілісності. Міжетнічні конфлікти, особливо у зв'язку з територіальними суперечками, як правило, мають довготривалий ефект і нестійку позитивну динаміку. Ще одним складним моментом у цьому контексті є те, що даний підхід і подібні теорії з конфліктології (наприклад, Копенгагенської школи теорії сек'юритизації [12, с. 185–187]) пропонують надання визначальних секторальних пояснень до кризових конфліктів, але не дають змоги достовірно прогнозувати початок їх «гарячої» фази, рушійні соціальні сили чи масштаби. У цьому плані результативнішою і більш

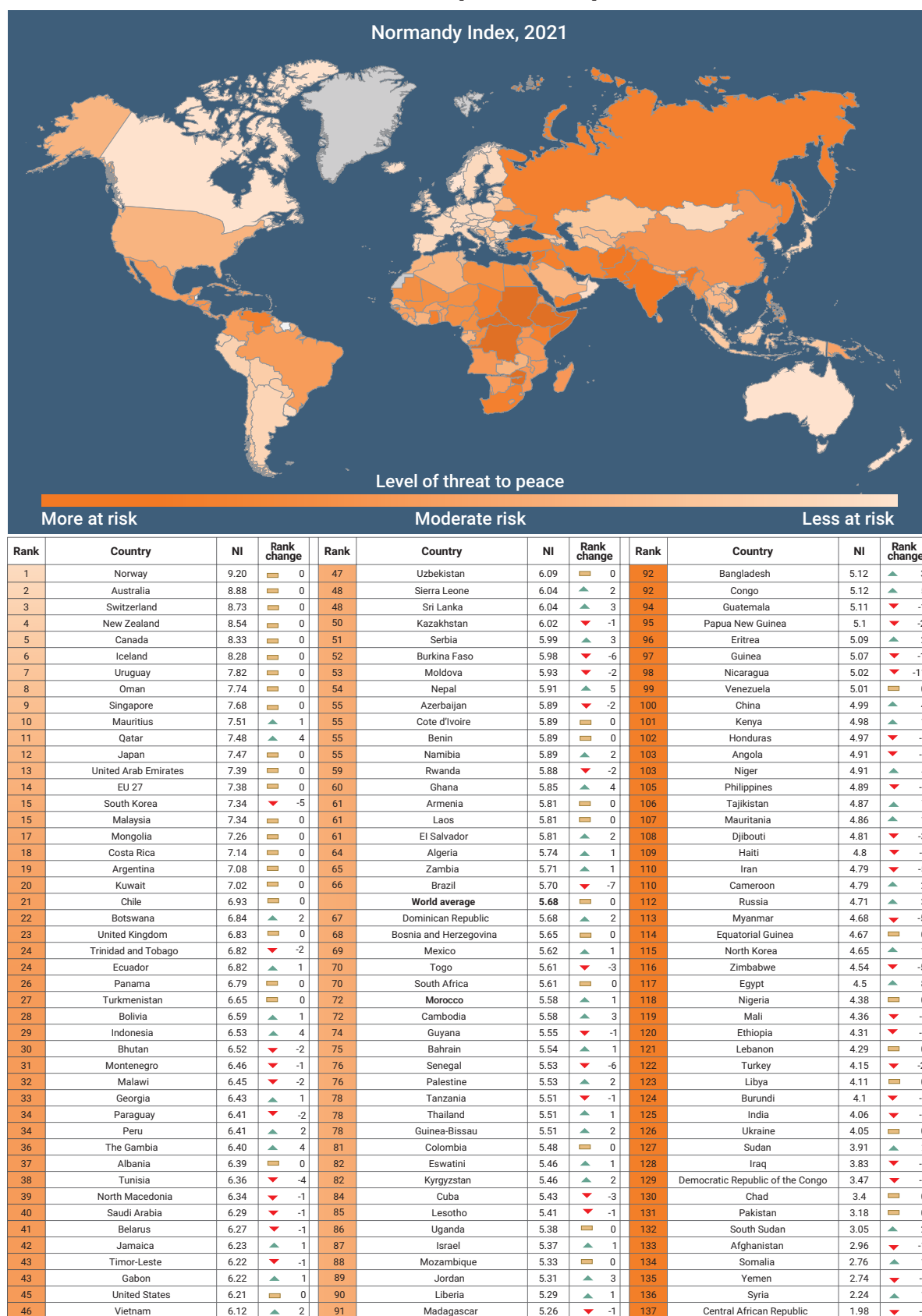
практичною виглядає методика застосування Нормандського індексування («НІ»), розробленої у 2018 році регіональною інституцією Нормандії на замовлення Європейського парламенту і яка має на меті відображення цілісної картини світу – регіонів і країн – крізь призму фіксованого прагнення до миру через оцінку загроз, визначених у Глобальній стратегії ЄС. Ціль методики полягає у створенні інструменту, який допомагав би розробникам політики ЄС планувати зовнішні дії Об'єднання відповідно до його цінностей [13, с. 2]. Власне «НІ» формується у двох основних напрямках, а саме: оцінки загроз у країнах від зовнішніх дій ЄС (а отже визначення конфліктних ситуацій, яких ЄС треба запобігати, вирішувати або регулювати), а також моніторингу існуючих чи ймовірності появи нових конфліктів залежно від критеріїв і рівня загроз в обраній країні і регіоні (табл. 1, с. 29).

Як бачимо з таблиці, таке індексування надає цілісної, наочної картини своєрідного зрізу інформації з карти світу щодо стану мирного процесу та його найбільш загрозливих зон і регіонів. Паралельно надається стратифікований позиційний перелік держав світу з відповідним більшим чи меншим рівнем загрози миру на визначений час. Наразі представлено результати другого року таких підрахунків, які можуть використовуватися в якості системи раннього попередження і для того, щоб надати політикам комплексного бачення потенційних ризиків та розвитку політичних, економічних, соціальних, екологічних і безпекових факторів.

Нормандський індекс відрізняється від інших індексів ще й тим, що застосовує підхід, розроблений відповідно до безпосередніх дій ЄС і його стандартів, шляхом визначення міжнародної конфліктності як результату підрахунку чинників загроз, визначених ЄС у його стратегії. Традиційно остання визначає ці 11 загроз як базові сфери сучасних викликів миру та безпеці: тероризм, гібридні загрози, економічна криза, зміни клімату, енергетична незахищеність, насильницькі конфлікти, кібербезпека, дезінформація, нестабільність держави, транскордонна злочинність та фактор масового знищення. На практиці «НІ» визначає і враховує вісім із цих одинадцяти загроз в якості сфер, які можна доступно обрахувати для абсолютної більшості країн-членів ООН. Для ще трьох – гібридних загроз, транскордонної злочинності та дезінформації просто неможливо зібрати більш-менш повну і достовірну інформацію для належного заключення по тій чи іншій країні [13, р. 4–5].

Загалом, у час зростаючої вимоги до інститутів ЄС демонструвати більш виразно колективну силу, гнучкість і прозорість у міжнародній діяльності, ініціативні кроки Європейського парламенту у цьому напрямі через введення інструменту «НІ» безумовно сприяють більшій чіткості і ефективності проведення європейської політики на міжнародній арені. Щонайперше це стосується царини захисту прав людини та підтримки демократії, які є базовими для зовнішньої дипломатичної діяльності усіх 44-х делегацій цієї інституції ЄС.

Таблиця 1. Нормандський індекс, 2020: відображення стану мирного процесу та його найбільш загрозливих зон і регіонів

Джерело: [13, с. 9]

В останні десятиліття інтенсивного розвитку отримує ще один достатньо неординарний підхід до аналізу міжнародних конфліктних ситуацій з точки зору сфери онтологічної безпеки. За академічним визначенням, онтологічна безпека є основною потребою суб'єктів у передбачуваності соціального порядку, стабільності стосунків з іншими та здатності підтримувати себе. Сама концепція була започаткована в 60-х роках минулого століття в галузі соціальної психології, з 80-х поняття онтологічної безпеки переходить у соціологію, а з 90-х вже поширюється на міжнародні відносини [14, с. 6–7].

Отже, перенесення цього поняття у міжнародні відносини означало розширення аналітичного бачення сфери безпеки, коли забезпечення безпеки держав почали розглядати в комплексі з прагненням до забезпечення їх онтологічної безпеки (безпеки власного концепту) на додаток до фізичної (захисту територіальної цілісності). Найвиразніше такий підхід прослідковується під час воєн або загрози воєнних дій. Так, рішення урядів країн Балтії у 1939–1940 рр. не відхиляти ультиматумів СРСР щодо введення радянських військ на їх території не вберегли ці держави від фізичної втрати суверенітету і радянської окупації, проте зберегли цінності національного самовизначення і онтологічної безпеки своїх народів, що допомогло їм на початку 90-х поновити державну незалежність. Іншими словами, за сучасних умов прихильники цієї концепції часто вбачають її в якості обґрунтування до вирішення або спроби вирішення ряду характерних прикладів конфліктних ситуацій в історії міжнародних відносин. Відповідно крім історичного контексту, звернення до теорії онтологічної безпеки допомагає запропонувати видозмінений погляд на те, чому так довго тривають окремі конфлікти.

Так, під подібним кутом можна розглядати тривале протистояння у Західній (колишній Іспанській) Сахарі. Ще більш виразнішим чи більш публічним у цьому контексті виглядає арабо-ізраїльський конфлікт, у якого за всі десятиліття лише частково «десек'юритизували», тобто знизили рівень небезпеки, завдяки ряду мирних угод з однією стороною (мирні угоди Ізраїлю з Єгиптом у 1979 р., з Йорданією в 1994 р., з ОАЕ і Бахрейном у 2020 р.). Конфлікт було пом'якшено лише частково, бо ж основний ізраїльсько-палестинський конфлікт не було вирішено і навіть розширено чи ускладнено за рахунок нової сек'юритизованої складової – іранської загрози, тобто збільшення несумісності поглядів сторін на онтологічну безпеку своїх народів [14, с. 7]. І більш недавній конфлікт – у рамках Брекзиту, коли з огляду на онтологічну безпеку, загалом британська концепція виходу з Європейського Союзу переважно не стикається зі сподіваннями народу Шотландії.

Ще більш соціально значущими у цьому плані виглядають тези, що прагнення онтологічної безпеки може визначати окремі дії міжнародних організацій або ж внутрішній сенс геополітичного конфліктного протистояння. Так, на противагу періоду Холодної війни з його двополюсною політичною домінантою, збройна участь військових сил НАТО у конфліктних ситуаціях у Боснії і Герцеговині, Афганістані чи Лівії не може не

включати в себе і пошук нової концепції своєї онтологічної ролі у сучасному глобальному безпековому вимірі.

Також постідеологічне нинішнє протистояння в Європі, яке все частіше характеризують як Холодна війна-2 і базисно пов'язують з невмотивованими та надмірними на погляд Заходу побоюваннями та дедалі агресивнішим сприйняттям Росією просування НАТО на Схід. Саме онтологічна концепція безпеки дає змогу чіткіше зрозуміти реальні витоки або російську внутрішню концептуальну установку цього конфліктного протистояння, бо далеко не фізичною безпекою пояснюється відповідна позиція Росії. Пригадаємо лише, що її накопичення ядерної і розробка новітньої гіперзвукової ракетної зброї на кілька порядків перевищують сумарні запаси усіх європейських ядерних озброєнь і паритетні лише до ядерних сил США. Тому можна лише погодитися з думкою прихильників цієї теорії, що після довгих і провальних спроб Росії наблизитися до критеріїв Заходу у 90-х роках, Росія за часів В. Путіна в онтологічному сенсі створила, а точніше повернулася до наративу «ворожого Заходу» як складової частини своєї міжнародної ідентичності [14, с. 8]. У значній мірі так само як і у онтологічному протистоянні до України з шовіністичною тезою про сфери впливу, що найкраще у новітній період охарактеризував у «Великій шахівниці» Збігнев Бжезінський, заявивши, що без України Росія не може відбудувати євразійську імперію [16, с. 105].

Рівні аналізу конфліктних ситуацій та практика їх структуризації

Науковий аналіз та структуризація різних видів міжнародних конфліктів допомагає формувати розуміння обмежень і викликів, які існують при цих ситуаціях та виявляти відповідні зацікавлені сторони, включно з тими, які можуть мати певні інтереси в результаті розгортання або замороження відповідного конфлікту. Наприклад, метод свот-аналізу конфліктних ситуацій по країнах-членах дозволяє ООН у відповідній діяльності мінімізувати ризики спірних взаємин держав, які можуть націлено або ненавмисно посилювати чи провокувати конфлікти і тим самим завдавати шкоди міжнародним відносинам. Іншими словами, забезпечення процесу структурованого аналізу конфліктів у міжнародній спільноті – з питань політичного розвитку, соціально-економічної або гуманітарної його складової, побудови миру чи державотворення – з очевидністю надає кращого розуміння всієї конфліктної ситуації та вибору миротворчих механізмів, яких необхідно застосувати.

У теорії міжнародних відносин у цьому контексті розрізняють чимало спроб та наукових підходів [1; 5] до певної структуризації міжнародних викликів і загроз, які по-різному розглядаються щонайперше базовими політичними школами та у залежності від сфер і форм протікання чи сек'юритизації, тобто викликів безпеці поза військового фактору. Серед інших можна виділити структуризацію конфліктів на базі ціннісних підходів у п'яти сферах (політичній, економічній, суспільній, військовій і навколишнього середовища) та визначення

їх рівнів поширення. Останнє, ще у повоєнний період, пропонувалося ввести як ідентифікацію трьох можливих джерел спричинення та об'єктів воєн у світі – чинників людини, держави і колективної системи, що фактично і пропонується наразі переносити на зазначені три рівні аналізу загроз у міжнародних відносинах [15, с. 2].

Як узагальнює сучасна дослідниця цієї проблеми К. Гебхард, різні рівні аналізу в міжнародних відносинах означають, що фахові експерти можуть обирати залежно від вибору і джерел різні рівні аналітичного розгляду кризових або загрозливих ситуацій – на рівні міжнародної системи загалом, на частинах системи у взаємодії між собою або окремих її частинах [15, с. 3]. Що об'єднує частини або компоненти цієї системи, то це знову ж таки питання вибору або підходів до рівня аналізу предметного поля.

Міжнародна система може бути представлена як така, що складається з усіх держав, груп держав, організацій, суспільств або індивідуальних осіб цих суспільств та їх страт або угруповань (субрівнів). У цьому сенсі експерти [17; 18], повторимо, як правило розрізняють тріаду рівнів аналізу конфліктів і відповідно рівні їх значущості: рівень міжнародної системи, рівень суверенної держави та рівень індивіда. Проте, на додаток до цього, видається, що рівень окремих суспільних угруповань або внутрішніх груп за цільовими інтересами також важливо відрізнити і останнім часом такий фактор постає настільки вагомим, що може бути визначенням, як четвертий [18–20]. Тобто в якісному і методичному планах при підході до аналізу тієї чи іншої конфліктної ситуації пропонується застосовувати модель 4-х рівнів аналізу або своєрідного «розкладення по 4-х полицях» конкретної ситуації з варіативним вибором рівня її розгляду. Так, якщо у практичному плані взятися, наприклад, до аналізу найбільш гострої фази протікання Холодної війни – Карибської кризи та її наслідків – то загалом існують усі чотири рівні наближення та розгляду цієї проблеми. Відповідно, для визначення рівня аналізу потрібно обрати ту чи іншу сферу його охоплення – який саме рівень аналізу варто застосувати і провести націлене дослідження.

Індивідуальний рівень – це погляд та аналіз діяльності людей, які стимулювали або реагували на кризу відповідно до їхньої владної позиції чи відповідальності. Безумовно у цьому випадку найцікавіше розглянути дії двох глав найбільших ядерних держав – М. Хрущова від СРСР і Дж. Кеннеді від США, які на той час були лідерами двох протилежних системних блоків держав. При цьому, ініціативні дії першого з них щодо розміщення ядерної зброї і ракет на Кубі, як свідчать розкриті тепер джерела та спогади, відрізнялися непередуманістю і намаганнями продемонструвати свою зверхність до лідера протилежної сторони та зовнішньополітичні амбіції, що й призвели до виникнення цієї кризи і реально поставили світ на грань ядерної війни. Те, що останнє загрожувало катастрофою і для самого СРСР з очевидністю різко вплинуло і змусило радянського керівника відступити від наступальної позиції. За аналогією і подовжуючи індивідуальний аналіз до сучасного

періоду, маємо підстави стверджувати, що і для радянської, і для наступної російської політики у сфері врегулювання конфліктів характерним є доведення ситуації до кризового стану, а потім діяти залежно від опору і міжнародної реакції.

Саме так і в ході Кубинської кризи, коли з американського боку була проявлена рішучість лідерської позиції щодо недопущення перебування ядерного арсеналу на території Куби і водночас певна гнучкість та готовність до компромісу у плані відвернення загрози ядерного Армагеддону, радянське керівництво радикально змінило свою поведінку. Компромісні ж спільні дії обох лідерів – у результаті критично націленого характеру особистого листування через довірених осіб і потаємні канали зв'язку, а зрештою через прийняття відповідальних рішень – забезпечили мирне вирішення цього конфлікту. Значущим наслідком такого рівня розгляду проблеми постає і факт рішення обох лідерів про проведення – вперше у такій практиці! – прямого кабельного зв'язку між офісами глав держав для забезпечення можливості оперативного вирішення усіх кризових ситуацій між двома сторонами на перспективу.

Груповий національно-політичний рівень у транснаціональній проекції – з очевидністю є не менш цікавим від індивідуального і маловивченим. Це може бути аналіз Карибської кризи з точки зору виявлення і дослідження інтересів внутрішньополітичних груп та оточень військово-розвідувального керівництва в обох державах. І якщо на стадії оперативного розгляду, певного торгу та остаточних лідерських рішень щодо врегулювання кризи роль партійно-політичних і військових осередків в обох країнах зводилася переважно до проміжного обговорення та певного рекомендаційного впливу на лідерів, то у подальшій перспективі такий аналіз безумовно підводить до причинно-наслідкових змін у політичному керівництві СРСР та факту вбивства президента США, що не можуть не пов'язуватися з негативною реакцією на події та проявами невдоволення внутрішніх політичних груп і силових осередків в двох країнах.

До цього рівня аналізу може бути дотичним і розгляд інтересів зарубіжних політичних еліт та їх лідерів, зокрема кубинського – Ф. Кастро, які до певної міри чи певного моменту ставали своєрідними заручниками рішень головних діючих осіб у конфлікті, загалом ж були відсутні від його обговорення та врахування наслідків. Вочевидь, як певний урок з цієї кризи, вже у новітній період регіональні лідери значно посилили, якщо не повністю змінили, позиції у ставленні до глобальних конфліктних ситуацій і підходів до їх розгляду, намагаючись забезпечувати при обговореннях врахування інтересів всіх зацікавлених сторін. Чи не найкращим підтвердженням такого становища постає проведення у наші дні самітів держав НАТО чи регіональних міжнародних об'єднань, де кожен з членів має рівний голос і спільну відповідальність за безпекові рішення.

Близьким до останнього є і аналіз *на рівні держав*, як базових суб'єктів міжнародних відносин, що взаємодіють між собою для вирішення кризових моментів

і реалізації національних інтересів, іншими словами, головних цілей своїх зовнішніх політик на міжнародній арені. У даному конфлікті роль держав проглядалася по всьому спектру дій протистояння – і по відношенню до організації і забезпечення скритного перевезення ракет та ядерної зброї, її розгортання та наступної реевакуації однією стороною, так само як і фіксація загрози, введення морської блокади та приведення в бойову готовність збройних, насамперед ядерних, сил іншою. Безумовно відповідний аналіз ролі «державної машини» при розгортанні кризових конфліктних ситуацій не може не мати суттєвої наукової і практичної значущості.

Системний рівень: у зазначеному контексті походить і спирається на зазначений міждержавний рівень аналізу, бо для періоду Холодної війни ролі двох головних у конфлікті держав були вирішальними щодо відповідних політичних блоків у двополюсному світі. В той же час у науковому сенсі цікавим і самостійним може розглядатися аналіз впливу та міжнародної реакції на Карибську кризу, що загрожувала ядерною катастрофою всьому світу у глобальному масштабі, який на той час формувався майже виключно виміром універсальних міжнародних організацій, насамперед ООН. У цій площині позиція СРСР і соціалістичного табору в ООН щодо постійного заперечення (як не порівняти з практикою нинішньої Росії: «нас там нет!») факту розташування на Кубі радянських балістичних ракет стала провальною на фоні представлених США у фойє Ради Безпек ООН фотоматеріалів з прямими доказами такого факту. СРСР у цьому вимірі зазнав системної поразки, що згодом не тільки змусило його забрати ракети з Куби, а й постало чинником потужної дискредитації політики та міжнародних позицій СРСР і всього соціалістичного табору на міжнародній арені.

У продовження порівняльного плану, нинішня політика Росії і заперечення на міжнародній арені і в РБ ООН участі її збройних формувань в агресивних діях проти України може слугувати додатковим свідченням історичної звичності у порушенні загальноєвропейських норм міжнародної поведінки або певної системності в практиці цієї держави щодо просування своїх власних інтересів на міжнародній арені всупереч інтересів інших. У заключному аналітичному сенсі такі дії і політика Росії можуть прив'язуватися до переслідування квазі схожих цілей і принципів Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин, але ніяк не сучасних демократичних міжнародно-правових норм спілкування більшості країн світу.

Наразі з наведених підходів до аналізу кризових явищ у міжнародних справах найбільшої ваги набирає можливість прийняття рішень на рівні політичних лідерів зацікавлених держав та їх відповідна підтримка або відвернення загрози на міжнародному рівні. Тож тут треба враховувати, що проведені протягом 2021 року зустрічі і спілкування Дж. Байдена з російським президентом і паралельно з європейськими лідерами засвідчили певні допущення на підтримку діалогу з Росією. З американського боку це, зокрема, проявляється у межах вірогідної «джентльменської домовленості» з російським

візаві щодо запобігання кібератакам на критичну інфраструктуру і в першу чергу щодо ядерних озброєнь, а також у сферах публічної політики та виборчих перегонів. А, з європейського, – через достатньо тонкий якщо не крихкий процес пошуку балансу та спільної мови у сьогоднішньому трансатлантичному вимірі, коли є спільна зацікавленість у єднанні з питань безпеки і водночас певні колізії чи неспівпадіння у реалізації національних інтересів.

Характерними тут можуть бути позиції лідерів Німеччини або Франції, які у контактах з Вашингтоном загалом підтримують курс на зміцнення трансатлантичних зв'язків і, в той же час, у геополітичному ракурсі нерідко засвідчують національні позиції та інтереси щодо небажаності загострення стану протистояння в Європі і відповідних паліативних підходів до стосунків з Росією та, паралельно, у просуванні часом відмінних до поточних інтересів США домовленостей з Китаєм щодо розширення надходжень китайських інвестицій та торгівлі з їх країнами та ЄС у цілому. З очевидністю, такі позиції і тенденції в аналітичному плані говорять про появу нових викликів і модернізацію політичних підходів і процесів на світовій і європейській міжнародних аренах і, як результат, відчутного загострення міжнародних торгів у сфері міжнаціональних інтересів. І чи не свідченнями цього стали, зокрема, просування у вирішенні долі «Північного потоку-2» та поновлення жорстких концептуальних виступів з боку російського лідера щодо ставлення до врегулювання конфлікту з Україною та міжнародної безпеки загалом. Іншими словами, безлімітні поступки однієї сторони можуть викликати та призводити до прямих провокувань і радикальних загроз міжнародній безпеці з боку іншої.

Безумовно для української сторони за цих умов важливими і необхідними постають завдання ретельного відслідковування та різномірного аналізу всіх наявних загроз та адекватно спрямованого відвернення небезпеки для самого існування і суверенності своєї власної держави. При цьому справедливості висновків і відповідних рекомендацій за тим чи іншим рівнем аналізу чи сценарієм обумовлюватимуть більшу чіткість прийняття рішень та побудови різнобічного плану дій щодо зниження рівня загроз національній безпеці і отримання максимальної підтримки міжнародної спільноти.

Висновки

Підсумовуючи розгляд зазначених 4-х рівнів аналізу безпекових проблем у міжнародних відносинах можна, як важливе теоретичне положення, стверджувати, що від того, який з конкретних рівнів концептуального аналізу обирається, значною мірою залежить і до якого рівня висновків можна прийти у його прикінцевих положеннях. Тобто, обраний рівень аналізу або підходів до розгляду конкретної конфліктної чи безпекової ситуації визначає і відповідні рівні якісної оцінки та сфери впливовості акторів, розподіляючи їх «по полицях». У цьому полягають і головні переваги зазначеного методу теоретичного аналізу конфліктних ситуацій і загроз. Тим часом «наживо» самі реальні конфлікти чи загрози, які у теоретичному плані можуть варіативно

структуруватися, залежно від фази чи стану протікання отримують і відповідні оперативні характеристики та визначення. Саме тому найбільш вживаними наразі формами практичного визначення кризових безпекових проблем є їхнє віднесення до категорій існуючих чи нових регіональних конфліктів – так званих «гарячих» точок, «заморожених» чи мляво минаючих подій, гібридних і кіберзагрозливих ситуацій тощо.

Наведене різноманіття у підходах до аналізу кризових явищ у міжнародних справах є логічним з погляду множинності приводів чи глобальних інтересів

до цих питань. У науковому сенсі, на думку автора статті, метод застосування 4-х рівнів у структуризації міжнародних загроз може вважатися оптимальним, особливо в ситуаціях, коли прагнемо зробити узагальнені висновки на базі зрізів усіх їх рівнів. Зокрема, розгляд конфлікту у зв'язку з агресивними діями Росії проти України за пропонуваними рівнями може допомогти створити системну дорожню карту контр дій за окремими напрямками чи рівнями аналізу існуючої для України головної загрози на часі.

Список використаних джерел

- [1] Перепелиця Г.М. Конфлікти в посткомуністичній Європі. (Національний ін-т стратегічних досліджень – Воєнна безпека; Вип. 8). Київ: ПЦ «Фоліант», 2003. 431 с.
- [2] Пінцак В.І. Позиція України у процесі врегулювання Придністровського конфлікту: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2008. 20 с.
- [3] Конфлікти на пострадянському просторі: глобальний та локальний виміри: матеріали міжнародної науково-практичної конференції / упоряд.: М. Мальський, Р. Вовк, О. Кучик. (Львів, 13 грудня 2016 р.). Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 100 с.
- [4] Бернадський Б.В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 366 с.
- [5] Стрельцов Є.Л. Міжнародні конфлікти: спроба визначення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2015. Вип. 75. С. 227–234.
- [6] Петрінко В.С. Конфліктологія: курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці: навч. посіб. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. 360 с.
- [7] SIPRI Yearbook, 2021: Armaments, Disarmament and International Security: Summary. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2021-06/sipri_yb21_summary_en_v2_0.pdf (accessed date: 20.05.2021).
- [8] Turkey-Greece: From Maritime Brinkmanship to Dialogue. Report No. 263 / Europe & Central Asia by May 31, 2021. URL: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/263-turkey-greece-maritime-brinkmanship-dialogue> (accessed date: 22.05.2021).
- [9] Brussels Summit Communiqué: Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm (accessed date: 25.05.2021).
- [10] Putin's new Ukraine essay reveals imperial ambitions. 2021. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putins-new-ukraine-essay-reflects-imperial-ambitions/> (accessed date: 20.05.2021).
- [11] Chapter 4: Conflict, War, and Terrorism. 2012. URL: <https://www.pearsonhighered.com/assets/samplechapter/0/2/0/5/0205875238.pdf> (accessed date: 23.05.2021).
- [12] Тамбовцева М.А. Теоретический подход копенгагенской школы к обеспечению международной безопасности: основные положения теории секьюритизации. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. 2017. № 9(83) С. 185–187.
- [13] European Parliament. Mapping threats to peace and democracy worldwide: Normandy Index 2021. URL: <https://cutt.ly/iR9taY3> (accessed date: 20.05.2021).
- [14] Ejodus F. Conflict, Peace and Ontological Security. 2020. URL: https://www.academia.edu/43886501/Conflict_Peace_and_Ontological_Security (accessed date: 23.05.2021).
- [15] Gebhard C. Student feature – Levels of analysis. 2018. URL: <https://www.e-ir.info/pdf/72874> (accessed date: 21.05.2021).
- [16] Бжезінський З. Велика шахівниця. Львів – Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 2000. 237 с.
- [17] Aklaev A.R. Dynamics of the Moldova Trans-Dniester ethnic conflict (late 1990s to early 1990s). *Ethnicity and Power in the Contemporary World* / Ed. by K. Rupasinghe, V.A. Tishkov. Tokyo: United Nations UP, 1996. P. 83–115.
- [18] Singer J.D. The level-of-analysis problem in international relations. *World Politics*. 1961. Vol. 14, No. 1. P. 77–92.
- [19] Singer D. International conflict: Three levels of analysis. *World Politics*. 1963. Vol. 12, No. 3. P. 453–461.
- [20] Theorizing security in the Eastern European Neighborhood: Issues and approaches / Ed. by R.Q. Turcsanyi, M. Vorotnyuk. Bratislava Kyiv: STRATPOL, 2018. P. 4–15.

References

- [1] Perepelytsya, H.M. (2003). *Conflicts in post-communist Europe*. (National Institute for Strategic Studies – Military Security; Issue 8). Kyiv: HRC “Foliant”.
- [2] Pintsak, V.I. (2008). *Ukraine's position in the process of settling the Transnistrian conflict*. (Candidate thesis, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine).
- [3] Malskyi, M., Vovk, R., & Kuchyk, O. (Eds.). (2016). *Conflicts in the post-Soviet space: Global and local dimensions: Materials of the international scientific-practical conference*. Lviv: Faculty of International Relations of LNU. I. Franko.

- [4] Bernadskyi, B.V. (2012). *International conflicts*. Kyiv: SE Publishing House "Personal".
- [5] Streltsov, E.L. (2015). International conflicts: The pursuit of definition. *Current Issues of State and Law*, 75, 227-234.
- [6] Petrisko, V.S. (2020). *Conflictology: A course of lectures, encyclopedia, program, tables*. Uzhhorod: Uzhhorod National University Publishing House "Hoverla".
- [7] SIPRI Yearbook, 2021: Armaments, Disarmament and International Security: Summary. (2021). Retrieved from https://www.sipri.org/sites/default/files/2021-06/sipri_yb21_summary_en_v2_0.pdf
- [8] Turkey-Greece: From Maritime Brinkmanship to Dialogue. Report No. 263 / Europe & Central Asia. (2021, May). Retrieved from <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/263-turkey-greece-maritime-brinkmanship-dialogue>
- [9] Brussels Summit Communiqué: Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021. (2021). Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm.
- [10] Putin's new Ukraine essay reveals imperial ambitions. (2021). Retrieved from <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putins-new-ukraine-essay-reflects-imperial-ambitions/>.
- [11] Chapter 4: Conflict, War, and Terrorism. (2012). Retrieved from <https://www.pearsonhighered.com/assets/samplechapter/0/2/0/5/0205875238.pdf>.
- [12] Tambovtseva, M.A. (2017). Theoretical approach of Copenhagen school to ensuring international security: The basic provisions of securitization theory. *Historical, Philosophical, Political and Legal Sciences, Cultural Studies and Art History. Questions of Theory and Practice*, 9(83), 185-187.
- [13] European Parliament. Mapping threats to peace and democracy worldwide: Normandy Index 2021. Retrieved from <https://cutt.ly/iR9taY3>.
- [14] Ejduš, F. (2020). Conflict, Peace and Ontological Security. Retrieved from https://www.academia.edu/43886501/Conflict_Peace_and_Ontological_Security.
- [15] Gebhard, C. (2018). *Student feature – Levels of analysis*. Retrieved from <https://www.e-ir.info/pdf/72874>.
- [16] Brzezinski, Z. (2000). *The grand chessboard*. Lviv-Ivano-Frankivsk: Lileya-NV.
- [17] Aklaev, A.R. (1996). Dynamics of the Moldova Trans-Dniester ethnic conflict (late 1990s to early 1990s). In K. Rupasinghe, & V.A. Tishkov (Eds.), *Ethnicity and Power in the Contemporary World* (pp. 83-115). Tokyo: United Nations UP.
- [18] Singer, J.D. (1961). The level-of-analysis problem in international relations. *World Politics*, 14(1), 77-92.
- [19] Singer, D. (1963). International conflict: Three levels of analysis. *World Politics*, 12(3), 453-461.
- [20] Turcsanyi, R.Q., & Vorotnyuk, M. (2018). *Theorizing security in the Eastern European Neighborhood: Issues and approaches*. Bratislava Kyiv: STRATPOL.

Oleksandr Tsvietkov

Borys Grinchenko Kyiv University
04053, 18/2 Bulvarno-Kudriavska Str., Kyiv, Ukraine

Structuring the Analysis of International Conflicts and Threats

Abstract. This paper considers the theoretical and practical approaches to the analysis of pressing and sensitive issues of international life, such as conflicts and threats in international relations. Their current multipolar model, as well as the previous bipolar one, is described by an expansive range of historically developed and new hybrid conflicts occurring in Europe and almost all parts of the world, which in themselves pose serious regional and global threats or result from such exacerbations. In a modernised political-scientific epistemological key, this article raises the question of the need to isolate and analyse the current diversity of international challenges, threats, and conflicts and their typification and structuring. For this reason, it is proposed to achieve greater specificity in the analysis of conflict situations and in understanding the possibilities of obtaining a certain geopolitical result from their settlement, namely in the confrontation between Ukraine and Russia. Thematically, using examples from world and Ukrainian diplomatic practice, the study presents analytical approaches to the issue of international threats based on the theory of international relations and relevant research in expert and academic circles on war, peace, and conflict studies. The methods of application of the Copenhagen School of Securitisation Theory, the Normandy Index, the Concept of Ontological Security, etc. are defined as the most appropriate and promising among others. Conflict structuring models based on value approaches in five areas, and different levels of crisis and threat analysis are also considered. The latter is proposed to expand from three to four levels of analysis or targeted "dilution of 4 shelves" of a particular situation, with variable or combined choice of level of consideration and solution. An in-depth understanding of current conflicts and threats should stimulate international dialogue and contribute to a better understanding of international security and the search for solutions to the current conflicts

Keywords: international relations, regional and global threats, securitisation methods, Normandy index and ontological security, 4 levels of conflict analysis